

Radim Kettner (5. 5. 1891 – 9. 4. 1967)

zakladatel moderní geologické školy

Barbora Molíková

Dětství a školní léta

Radim Kettner se narodil 5. 5. 1891 v Praze, v ulici Na Hrádku, kde prožil převážnou část svého života. Pocházel z významné pražské rodiny - jeho otec Josef Kettner byl pokladníkem, později vrchním účetním pražské městské spořitelny. Matka Milada, rozená Šámalová byla sestra Přemysla Šámala, kancléře prezidentů T. G. Masaryka a E. Beneše v letech 1919 až 1938. O pět let později se narodila Radimova sestra Mlada (později provdaná Stočesová), která se také věnovala geologii a paleontologii, a se svým bratrem úzce spolupracovala.

Krásné dětství, které oba sourozenci prožili, se odrazilo i v šíři jejich zájmů. Vyrůstali v láskyplném prostředí, rodiče je štědrě podporovali. Rodina se přátelila s řadou vědců, navštěvovala se např. s rodinou Antonína Friče. Radim byl vynikajícím žákem pětileté obecné školy u Nejsvětější Trojice. V letech 1902 až 1910 pokračoval ve studiu na c. k. reálném a vyšším gymnáziu v Křemencově ulici na pražském Novém Městě, kde získal výborné přírodovědecké a humanistické vzdělání. Na gymnáziu v Křemencově ulici působila v té době řada vynikajících profesorů, kteří v mladém studentovi podněcovali zájem o přírodní vědy, zvláště o botaniku, mineralogii a geologii. Patřili mezi ně profesor botaniky Josef Velenovský (1858 – 1949), nestor české přírodovědy Antonín Frič (1832 – 1913), Fričův synovec Jaroslav Perner (1869 – 1947), František Slavík (1876 – 1957) a Cyril Purkyně (1862 – 1937), který měl patrně největší vliv na Kettnerovu orientaci k mineralogicko-geologickým vědám.

Univerzitní studia

Po absolvování gymnázia studoval v letech 1910 až 1914 přírodopis a zeměpis na Filozofické fakultě UK v Praze. Zároveň se stal mimořádným posluchačem na c.k. vysoké škole technické v Praze a pracoval také v geologickém ústavu u profesora mineralogie a geologie Cyrila Purkyně. V době vysokoškolských studií byl v častém kontaktu s významnými osobnostmi geologie a paleontologie profesory F. Slavíkem, A. Fričem, J. Pernerem a dalšími, kteří ovlivňovali jeho další zájem o geologické vědy.

Již v této době se Radim Kettner věnoval badatelské činnosti a publikoval řadu článků a studií v odborných časopisech, např. ve Sborníku Přírodovědeckého klubu, v časopise Příroda. Příroda a škola - měsíčník přírodovědecký a časopis pro vyučování přírodovědné a ve Sborníku České společnosti zeměvědné. Své příspěvky signoval kromě svého jména také

šiframi „-t-, -tt-, R.-r.“. Mezi těmito příspěvky je možné zmínit především jeho studie o algonkiu středních Čech a jeho vyvěřelinách a práce o skryjském kambriu.

Povltavskému algonkiu se také podrobně věnoval ve své disertační práci „O některých vyvěřelinách z povltavského algonkia“, ve které charakterizoval profil na úpatí kopce Závist u Zbraslavi na pravém břehu Vltavského údolí a potvrdil algonkické stáří tzv. „azoických“ vrstev jižního křídla Barrandienu. V roce 1914 získal doktorát filozofie.

Počátky vědecké práce

Po získání doktorátu byl Kettner nejprve nehonoraným asistentem profesora Purkyně a v letech 1916 až 1918 se stal asistentem geologie u profesora Františka Ryby na Vysoké škole báňské v Příbrami. Zde se zaměřil na stratigrafii, tektoniku, magmatismus a paleogeografii algonkia, kambria a ordoviku barrandienské pánve. Kromě toho studoval petrografii bazálních souvrství příbramského kambria. Pobyt v Příbrami jej také přivedl ke studiu rudních ložisek - na základě geologického mapování a vlastního studia hlubokých pater březohorských dolů sestavil profil příbramských dolů.

V roce 1917 se Kettner habilitoval z geologie na Českém vysokém učení technickém v Praze, předložil habilitační spis „O slepencích žiteckých – nejspodnějším horizontu českého kambria“. V roce 1918 se habilitoval v Brně, kde působil jako moravský zemský geolog. Na Moravě se zabýval zejména posuzováním a mapováním ložisek nerostných surovin. Z této činnosti vznikla celá řada posudkových studií, např. „Geologické posouzení petrolejonosného terénu u Bohuslavic nad Vlárrou na jv. Moravě“ (1920), „O výskytu šupinkové tuhy u Mastníku nedaleko Starče“ (1920), „Praktický geologický výzkum Moravy“, „Moravské vápence“ a další. Na Moravě velmi úzce spolupracoval s významným paleontologem, olomouckým lékařem Mudr. Mauricem Remešem (1867-1959), s jehož dcerou Marií se 30. dubna 1928 oženil na Staroměstském náměstí v Praze. Jejich manželství bohužel netrvalo dlouho. Marie, paleontoložka a nadšená bioložka, tragicky zahynula v roce 1933 v Belianských Tatrách při botanické výpravě vedené prof. Karlem Dominem. Po smrti profesora Františka Ryby v roce 1918 Kettner rezignoval na místo moravského zemského geologa a nakrátko se vrátil do Příbrami, kde krátce působil jako „honorovaný docent pro německé paralelní přednášky z geologie, paleontologie a nauky o ložiskách ve školním roce 1919/20“.

Začátkem roku 1920, v necelých 29 letech byl prezidentem republiky jmenován mimořádným profesorem na Českém vysokém učení technickém a ředitelem geologického ústavu Vysoké školy inženýrského stavitelství v Praze. Zde jeho přednášky praktika a exkurze navštěvovali i studenti a absolventi jiných škol, kteří dali základ Kettnerově geologické škole.

Kettner a Přírodovědecká fakulta UK

V roce 1926 byl Radim Kettner jmenován řádným profesorem Karlovy Univerzity a později ustanoven ředitelem geologického ústavu Přírodovědecké fakulty. Přírodovědecké fakultě věnoval více než 40 let svého života. Vybuodoval zde moderní ústav, rozšířil jej a zvýšil jeho badatelskou prestiž. Založil samostatné stolice paleontologie a ložisek nerostných surovin, zasloužil se o budování a rozšíření knihovny a sbírek. Vedle své vynikající pedagogické práce se věnoval také vědecko-organizační činnosti. Se svými žáky pracoval v Českém masívu i v oblasti Západních Karpat, kde systematicky mapovali dosud málo prozkoumaná území a dá se tedy říci, že položil základ moderního systematického výzkumu Západních Karpat., zejména jeho příkrovové stavby. Nové zkušenosti a pracovní podněty získával i při svých četných zahraničních cestách. V roce 1929 vydal přehled geologie Československé republiky, soubornou studii, která nebyla téměř 30 let překonána.

Hlavním Kettnerovým oborem byla regionální geologie, kterou se svými žáky zmodernizoval a pozvedl ji na mezinárodní úroveň. Ve své rozsáhlé práci se věnoval zejména algonkiu středních Čech, kambriu a ordoviku Barrandienu, staršímu paleozoiku moravsko-slezské oblasti, zejména Moravskému krasu, Drahanské vysočině a Jeseníkům. Z oblasti západních Karpat jsou nejvýznamnější jeho práce z flyšového pásma vnějších Karpat, z oblasti kenozoických neovulkanitů středního Slovenska, ze Spišsko-gemerského rudohoří a studie z Nízkých Tater, které si zamiloval a navštěvoval každoročně.

Za 2. světové války, v době násilného uzavření českých vysokých škol pracoval na svém monumentálním díle – čtyřsvazkové Všeobecné geologii, jejíž 1. díl vyšel již v roce 1941, dočkal se dalších vydání i překladu do němčiny. Toto dílo se stalo učebním textem pro mnoho studentů geologie. Jeho plnohodnotná náhrada v současné době dosud chybí.

Byl velmi všestranný, publikoval řadu prací z dynamické geologie a geomorfologie, z geologie nerostných surovin i paleontologie. Byl zároveň výborný kreslíř a malíř, svá díla si sám ilustroval.

V posledních letech, kdy již neměl tolik sil na terénní geologické výzkumy, se Kettner soustředil na historiografii geologických věd. V Časopisu pro mineralogii a geologii publikoval více než 200 kritických portrétů významných českých i světových geologů, tzv. „dědkologii“ a obsáhlou historii geologických věd na pražských a moravských vysokých školách.

Do své pracovny na Albertově docházel i v době, kdy se jeho zdravotní stav zhoršil. Poslední jeho návštěva a rozloučení s milovanou fakultou byla 3. 4. 1967. Pak již ze svého bytu nevycházel. Zemřel časně ráno v neděli 9. 4. 1967.

Kettnerova knihovna

Radim Kettner si již od svých univerzitních studií začal zakládat vlastní oborovou knihovnu, aby byl nezávislý na veřejných knihovnách a měl po ruce vědecké práce, které potřeboval ke svým studiím. Knihovnu intenzivně rozšiřoval nákupy, dary a výměnou separátů jeho vlastních prací s pracemi domácích i zahraničních vědců. V době jeho působení na Přírodovědecké fakultě přenesl a budoval knihovnu i zde na Albertově. Vzhledem k tomu, že byl sám a bezdětný, věnoval mnoho úspor k nákupům vzácných a drahých knih nejen pro vlastní potřebu, ale také pro potřebu svých žáků. Vybuodoval velmi cennou knihovnu, kterou mu pořádala jeho sestřenice Jarmila Grundová, rozená Šámalová. Ve své závěti odkázal Geologickému knihovnímu středisku přírodovědecké fakulty UK sbírku separátů o 23 435 inventárních číslech, kterou považoval za nejcennější část své knihovny. Topografické a geologické mapy včetně originálů odkázal katedře geologie přírodovědecké fakulty UK.

V Knihovně geologie se nacházejí nejen knihy označené vlastnickým razítkem Knihovny R. Kettnera, ale také knihy, které mají ex libris MUDr. Maurice Remeše, Kettnerova tchána. Svou velkorysostí položil základ kvalitní informační infrastruktury současné geologické knihovny.

Význam

Profesor Radim Kettner byl jedním z nejvýznamnějších českých přírodovědců, je právem označován za zakladatele moderní české geologické školy. Jeho literární vědecký odkaz čítá více než 650 vědeckých prací, studií a původních článků uveřejněných v domácích nebo zahraničních časopisech a sbornících.

Jeho soustavnost a pracovitost byla obdivuhodná, stejně tak jako jeho kulturní a společenská angažovanost. Od studentských let se účastnil života Přírodovědeckého klubu, byl jedním ze zakladatelů Státního geologického ústavu ČSR v roce 1919, Československé společnosti pro mineralogii, v jejímž čele stál, byl dlouholetým předsedou Přírodovědeckého sboru Národního muzea a místopředsedou Společnosti Národního muzea.

Byl také členem České akademie věd a umění a Královské české společnosti nauk, v roce 1952 stál u zrodu Československé akademie věd. Dne 12. 11. 1952 jej prezident republiky jmenoval akademikem – řádným členem Československé akademie věd. Od roku 1953 působil také jako vedoucí redaktor časopisu Vesmír.

Již za svého života byl za své dílo oceněn vysokým státním vyznamenáním – Řádem republiky. Přírodovědecká fakulta jej ocenila udělením medaile Emanuela Bořického a Univerzita Karlova udělením čestného doktorátu přírodních věd.

Od roku 2015 uděluje Česká geologická společnost **Medaili Radima Kettnera** jako své nejvýznamnější ocenění osobnostem, které se mimořádným způsobem zasloužily o rozvoj geologie, nebo významnou měrou přispěly k rozvoji České geologické společnosti.

Další cenou spjatou s jeho jménem, je **Cena Radima Kettnera**, která je udělována ředitelem Ústavu geologie a paleontologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Jejím cílem je podpořit publikační aktivitu studentů a vědeckých pracovníků Ústavu v prestižních vědeckých časopisech. Cena Radima Kettnera se uděluje také dlouholetým zaměstnancům nebo externím spolupracovníkům za mimořádný přínos pro rozvoj Ústavu.

Zdroje:

ČEPEK, Petr. Kettnerova geologická škola. *Acta Universitatis carolinae-geologica*. 1991, **1991**(3-4), 165-173.

HAUBELT, Josef. *Geolog Radim Kettner*. Praha: Český geologický ústav, 1991.

VACHTL, Josef. [Akademik Radim Kettner]. *Věstník Československé akademie věd*. 1967, **76**(4), 519-523.